

## כיתה הפוכה – נקודת המבט של סטודנטים

תמי זיפרט<sup>2</sup>, מכללת סמינר הקיבוצים



מטרת מאמר זה היא להציג את נקודת המבט של הסטודנטים בעקבות השתתפותם בשיעורים מקוונים, בהתייחס להיבטים פדגוגיים אחדים בשיעורים אלו. ההיבטים שמוצגים הם: ארגון והצגה של התכנים בקורס, הצגת מטרות הקורס ומטרות ההערכה והצגת דרכי ההוראה, הלמידה, האינטראקציה והשליטה באמצעי הטכנולוגיה. המאמר מציג גם המלצות למרצה ולסטודנטים בהתייחס להיערכות מיטבית בתהליך ההוראה, הלמידה וההערכה, כפי שבאים לידי ביטוי בהוראה מקוונת.

ההוראה המשולבת. הם הציעו שהמפגש הראשון יהיה בפורמט של פנים אל פנים להיכרות עם המרצה לקבלת מידע על מבנה ודרישות הקורס ולתיאום ציפיות, ושיתר המפגשים הכיתתיים יוקדשו להעמקת ההיכרות ותחושת השייכות של משתתפי הקורס, לליבון סוגיות ולפעילויות ייחודיות. רק מעטים מבין הסטודנטים העדיפו שכל הקורס יתקיים בצורה המסורתית של פנים אל פנים, בנימוק שדיונים בכיתה סייעו להם להפנים טוב יותר את החומר הנלמד.

**ארגון והצגת התכנים.** מטרת השיעורים המקוונים הייתה שהסטודנטים ילמדו חלק מהתכנים של הקורס באופן עצמאי, כהכנה למפגש הכיתתי שבו נערכים דיונים או פעילות משותפת של הסטודנטים. הסטודנטים ראו חשיבות בכך שלשיעורים בכיתה יהיה ערך מוסף לזה שאפשר לקבל מהשיעורים המקוונים, שהתכנים ומבנה הקורס יהיו מאורגנים ומובנים, שצילומי השיעורים יהיו איכותיים ובפורמט הזמין לסטודנטים ונוח לשימוש, ושמשמות הקורס תועלנה לאתר במועדים קבועים ובהקצבת פרק זמן של שבוע לפחות להגשתן. אחדים מבין הסטודנטים העדיפו שכל השיעורים ושאר תוכני הקורס יועלו לאתר מראש – בתחילת הקורס – ולא באופן הדרגתי, כדי שכל סטודנט יוכל להתקדם בקצב המתאים לו. רוב הסטודנטים העדיפו שהמרצה ישאיר את כל התכנים באתר הקורס עד תום הסמסטר ויאפשר בסיום הקורס גיבוי נוח של חומרי הקורס, כדי שהחומר יעמוד לרשותם גם בעתיד.

### דרכי ההוראה וההערכה

**אחריות לניהול הלמידה.** אחת המטרות המרכזיות של קורס מקוון היא שהסטודנטים יפתחו כישורי לומד עצמאי ויהיו אחראים ללמידתם. סטודנטים רבים התקשו ללמוד בקורס המקוון כי התקשו בלקיחת האחריות על תהליך הלמידה ובניהול תהליך הלמידה במהלך הקורס. כדי להצליח בלמידה הם היו זקוקים למסגרת והנחיה חיצונית לניהול התכנים ודרכי הלמידה. לדוגמה, הם ביקשו שהמרצה יזכיר להם את מועד המפגש הכיתתי וישלח להם התראה לטלפון בעת פרסום מטלה באתר הקורס או כשעולה לאתר שיעור מקוון. כמו כן הם ביקשו שבמקרים חריגים המרצה יתחשב בהגשה מאוחרת.

**דרכי הוראה.** סטודנטים עם העדפות למידה שונות נזקקו לשיטות הוראה ורמות אינטראקציה שונות. אחדים הציעו שהקורסים יכללו כמה שיטות הוראה במקום שיטה אחת, למשל הוראה פרונטלית, השתתפות בדיונים ועבודה בקבוצות. אחרים ביקשו שהגשת המטלות תהייה גם היא במקוון של דרכים, למשל בצורה של טקסט, הקלטות שמע, מצגות וסרטוני וידיאו. סטודנטים אחדים הציעו להימנע משימות קבוצתיות, בטענה כי למידה שיתופית היא לא יעילה ומתסכלת.

**רמת עומס.** סטודנטים רבים העריכו כי נדרשו להשקעה רבה יחסית בהשוואה למידת ההשקעה שהם נדרשים לה בקורסים

בשנים האחרונות חל גידול מהיר במספר השיעורים והקורסים המקוונים בהשכלה הגבוהה. כדי ליישם את הפעלתם באופן יעיל, יש ללמוד מהניסיון שנצבר בספרות האקדמית וגם לבחון את גישתם של הסטודנטים לקורסים הללו. מחוונים שפותחו להערכת איכותם של שיעורים מקוונים<sup>4</sup>, מציגים ארבעה מאפייני הוראה המשפיעים על הלמידה בקורסים: ארגון והצגת התכנים, דרכי ההוראה וההערכה, יחסים בין-אישיים ואינטראקציה ושימוש בטכנולוגיה. עיצוב מערכי שיעורים מקוונים על פי מאפיינים אלו עשוי לקדם את תהליך הלמידה. בשנת הלימודים תשע"ו התבקשו חלק מהמרצים המלמדים קורסי חובה סמסטריאליים במכללת סמינר הקיבוצים לנהל את הקורסים באופן מקוון מלא או חלקי (ניהול חלקי פירושו שרק חלק מהשיעורים מקוון). מספר השיעורים המקוונים עשוי להיות שונה מקורס לקורס. בחלק מקורסים אלו השיעורים המקוונים שולבו בהוראה כיתתית, וההוראה בהם התנהלה בדרך כלל בשיטת הכיתה ההפוכה. כל מרצה בחר את מידת השילוב של השיעורים המקוונים בהוראה בכיתה בהתאם להעדפותיו, לדרישות המוסד ולאילוצי המערכת. מרבית השיעורים המקוונים התבססו על תכנים כתובים: דיון בפורום, ביצוע מטלות, שיתוף חומרים וקבלת התייחסות כתובה של המרצה ושל העמיתים. בחלק מהקורסים הללו הרכיב המקוון התבסס על שיעורים מצולמים אשר הופקו באחת משתי טכניקות: תיעוד והקלטה של שיעורים המתקיימים בדרך המסורתית בכיתה הלימוד או הקלטת אולפן של סרטוני שיעורים<sup>5</sup>.

בסיום כל קורס הועבר לסטודנטים שאלון מקוון שכלל שאלות סגורות (לפי סולם ליקרט בחמש דרגות) ושאלות פתוחות, כדי לבחון היבטים שונים של ההוראה בשיטה שהתקיימה בקורס, כדי לשפרה בעתיד. הנתונים המספריים נותחו במתודה כמותית והתשובות לשאלות הפתוחות נותחו בניחוח תוכן לזיהוי תמות מרכזיות<sup>6</sup>.

מאמר זה מציג את תשובותיהם של 113 סטודנטים שלמדו בשיטת הכיתה ההפוכה. מספר הסטודנטים הרשומים ב-25 הקורסים שנוהלו בשיטה זו היה 1,164, אבל לא ניתן לאמוד את מספרם הכולל המדויק כי חלק ניכר מהם השתתפו ביותר מקורס אחד. מספר המשיבים לשאלון היה בין משיב יחיד ל-12 משיבים בקורס. למרות האחוז הכולל הנמוך של המשיבים, התשובות מסייעות לנו לקבל מידע על עמדות הסטודנטים באשר ללמידה בקורסים בשיטת הכיתה ההפוכה. להלן סיכום כללי של התשובות בהתאם לארבעת מאפייני ההוראה שהוצגו לעיל.

### ארגון והצגת תוכני הקורס

**מתכנת הקורס.** כשליש מהסטודנטים העדיפו הוראה מקוונת במלואה ונימקו זאת בעיקר בגמישות המתאפשרת, הן בזמן הלמידה והן במקום הלמידה. מחצית מהסטודנטים העדיפו את

<sup>2</sup> מרצה וחברת סגל בפקולטה לחינוך, מומחית לעיצוב הוראה בסביבות חדשניות, tamiseifert@smkb.ac.il

## סיכום ומסקנות

מממצאי המחקר עולה כי קיימת הטרוגניות רבה בהעדפות הסטודנטים לאופני עיצוב ההוראה, לסוגי המטרות ולדרכי ההערכה בשיטת הכיתה ההפוכה, שכן הללו משפיעים על דרכי הלמידה ההטרוגניות של הסטודנטים. הסטודנטים היו מעוניינים שהבחירה של דרך ההוראה תיעשה בהתאמה למטרות ההוראה ולחומר הנלמד והאמינו כי ההצלחה בלמידה בקורס נגזרת מדרכי עיצוב הקורס, מדרכי ההוראה המיושמות בו, מרמת מעורבותו של המרצה וממידת השליטה של הסטודנטים באמצעים הטכנולוגיים המיושמים בקורס. בעקבות ההשתתפות בקורסים הללו, הסטודנטים למדו להעריך את התרומה שניתן להפיק מההוראה בשיטת הכיתה ההפוכה.

תכנון ועיצוב שיעורים מקוונים מחייבים שלמרצה יהיה ידע רב ברזי הפדגוגיה הדיגיטלית לשם קידום אסטרטגיות הוראה חדשניות ומותאמות למגוון הרחב של משתתפי הקורס. תכנון מוקדם של חומרי ההוראה, של הדיונים, של רמת האינטראקציה בקורס, של משימות הקורס ושל דרכי ההערכה, יכול להועיל לסטודנטים ולייעל את ההשקעה הנדרשת מהמרצה בניהול הקורס ובתכנון מערך התמיכה הנדרש.

1. Phipps, R., & Merisotis, J. (2000). *Quality on the line: Benchmarks for success in Internet-based distance education*. Washington, DC: The Institute for Higher Education Policy. Retrieved from <http://www.ihep.org/sites/default/files/uploads/docs/pubs/qualityontheline.pdf>
2. Middle States Commission on Higher Education. (2002). Best practices for electronically offered degree and certificate program. Retrieved on April 05, 2013 from <https://www.aaup.org/NR/rdonlyres/BBA85B72-20E9-4F62-B8B5-CDFF03CD8A53/0/WICHEDOC.PDF>
3. Moore, J. (2005). *The Sloan consortium quality framework and the five pillars*. Newburyport, MA: The Sloan Consortium. Retrieved on June 14th, 2012 from <http://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ837582.pdf>
4. Quality Matters Program. (2014). Quality matters higher education rubric (5th ed.) Retrieved January 10, 2016 from <http://digitalcommons.apus.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1027&context=internetlearning>
5. זיפרט, ת', ליבמן-רז, צ', פליקס, א', ורביד, א' (2015). *עמדות סטודנטים במכללה כלפי שילוב וידאו בשני קורסים מרובי משתתפים*. כנס מיט"ל (30.6.2015) הסניין, חיפה.
6. Yin, R. K. (2008). *Case study research: Design and methods*. 4<sup>th</sup> ed. London: Sage Publications.

רגילים, בעיקר בגלל המטרות השבועיות והצורך ללמוד כל הזמן. עם זאת, אחדים מהם היו מוכנים להשקיע יותר מהנדרש בקורס רגיל בגלל הגמישות שהלמידה בקורס מקוון מאפשרת ובשל היתרון בלמידה המתמשכת לאורך הקורס. לעומת זאת, כשליש מהסטודנטים העדיפו שהעומס יופחת כך שרמת הקושי של התכנים תהיה סבירה ומספר המטרות והיקפן יופחת, שתיוספנה שעות תרגול כיתתי ויבוטל המבחן המסכם.

**דרכי הערכה.** סטודנטים רבים היו מרוצים מהמגוון של מטלות ההערכה שקיבלו, אם כי כאמור הציעו לצמצם את מספר המטרות. הם ראו חשיבות לכך שהמבחן יהיה מותאם לתכנים של הקורס והציעו שבקורסים מקוונים באופן מלא תתקיים בחינה מקוונת שתאפשר להם להיבחן מהבית ולחסוך בכך את זמנם.

## יחסים בין-אישיים ואינטראקציה עם המרצה וסטודנטים אחרים

**תקשורת ויחסים עם המרצה.** הנושאים הבאים עלו כחשובים לסטודנטים לגבי היחסים עם המרצה: יחס אישי והיכרות פנים אל פנים עם המרצה, הגדרת אמצעי הקשר עמו, זמינותו לאורך הקורס, תגובותיו לפנייתיהם, התייחסותו לתרגילים ומטרות שהם מגישים וקיום דיאלוג עמו על החומר שהוגש. כשמתקיים דיון בפורום, הסטודנטים מבקשים שהמרצה יהיה מעורב באופן פעיל כדי לדון בחומר הנלמד. כדי ליצור תחושת שייכות בשיעורים מקוונים בקורסים רבי-משתתפים, המרצה יכול לתת משוב עם התייחסות כללית למשימות שהוגשו, לשאלות נפוצות ולרעיונות יוצאי דופן שהובעו על ידי הסטודנטים.

**אינטראקציה עם המרצה ועם סטודנטים אחרים בתהליך הלמידה.** לדעת הסטודנטים, אינטראקציות מרצה-סטודנט וסטודנט-סטודנט בסביבת למידה מקוונת מעודדות את מחויבותם ללמידה בקורס ותורמות להצלחתם בקורס. חלק מהסטודנטים הופתעו לטובה מהאינטראקציה הרבה והמועילה בין הלומדים ועם המרצה שהתקיימה בפורומים, בבלוגים השיתופיים ובמהלך הכתיבה במסמכים השיתופיים. זאת, כפיצוי על כך שבקורס מקוון חסרות שפת גוף והבעות הפנים הקיימות במפגשי פנים אל פנים ולכן היכולת ליצור תקשורת משמעותית היא מוגבלת.

## שימוש בטכנולוגיה

באופן כללי, הסטודנטים ציפו שהמרצים יתאימו את האמצעים הטכנולוגיים למטרות ההוראה ולתוכני הלימוד של הקורס ושינצלו את מלוא היתרונות והתועלות שהטכנולוגיה מזמנת. אוריינות טכנולוגית היא חיונית להשתתפות בשיעורים מקוונים ונראה שמרבית הסטודנטים בקורסים השונים היו בעלי אוריינות שכזו שכן הם נזקקו באופן יחסי ללמידה מועטה של תמיכה טכנית. לדעת הסטודנטים, ארגון עקבי, ידידותי ונוח של הקורס מסייע להתגבר על קשיים טכניים. ארגון שכזה כולל למשל הכנה מראש של רשימת תשובות לשאלות נפוצות ותיאום של ציפיות מראש.



מפגש כיתתי: עבודה שיתופית ודיונים בקבוצות קטנות, Flickr: Vanguard Visions, Flipped Learning Design in VET, Brisbane & Sunshine Coast